ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 16 ΙΟΥΝΙΟΥ 2021- ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)

Α1.α.

1. Σωστό («πολιτικὴν γάρ ... πολεμική»)

2. Σωστό («Ζεύς οὖν δείσας ... πᾶν»)

3. Λάθος («εἷς ἔχων ... καί οἱ ἄλλοι δημιουργοί»)

β. 1. αὐτῶν → θηρίων

2. οὕτω → « ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται»

Β1. Σύμφωνα με τον πρωταγόρειο μύθο την πολιτική αρετή συγκροτούν οι έννοιες της αιδούς και της δίκης. Αιδώς σημαίνει το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων, όλες οι ηθικές αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο άνθρωπος όταν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά. Σε ένα λεξικό με τον τίτλο Όροι, το οποίο ανάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, «η αἰδώς» ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c). Το δίπολο των αρετών «αἰδὼς» καὶ «δίκη» ισοδυναμεί με το σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του.

Από την άλλη, στο συγκεκριμένο πρωτότυπο απόσπασμα η λέξη «δίκη» δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Πρόκειται για το ορθό, το δίκαιο, τη συνήθεια που πηγάζει από την ορθή χρήση των πραγμάτων, το έθιμο, αλλά και την καλή συνήθεια, την τάξη, την αρμονία, το δίκαιο. Συγχρόνως, δίκη ορίζεται ως η κρίση, η γνώμη, η απόφαση, κάθε ενέργεια που αποσκοπεί στη διατήρηση και απονομή του νόμου, η δικαστική διαδικασία, η εκδίκαση μιας υπόθεσης, αλλά και η δικαστική απόφαση, η τιμωρία, το πρόστιμο.

Συνεπώς, χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή του συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Ειδικότερα η αἰδὼς οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμοι», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας. Η δίκη παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε

υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ώστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται «φιλίαν», που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ώστε να συμβιώνουν αρμονικά.

Χρειάζεται βέβαια να διευκρινισθεί ότι οι δύο αξίες δόθηκαν ως πρότυπα που έπρεπε να κατακτηθούν από τους ανθρώπους με τη λογική και τον προσωπικό αγώνα. Άλλωστε ο Δίας, αν και κατείχε την πολιτική τέχνη, δεν τη δώρισε στον άνθρωπο. Αντίθετα, δώρισε την «αἰδὼ» και τη «δίκη» για να εξοικονομήσει την πολιτική τέχνη μόνος του ο άνθρωπος με τον προσωπικό αγώνα του.

Β.2. Οι γλωσσικές επιλογές μέσα από τις οποίες παρουσιάζεται η επιβολή της θανατικής ποινής είναι:

* η χρήση β΄ ενικού προσώπου («**θές**») προσφέρει αμεσότητα, παραστατικότητα και ευθύτητα στην απάντηση του Δία προς τον Ερμή.

* η παρομοίωση («**ὡς νόσον πόλεως**») αποδίδει το μέγεθος του σφάλματος στην περίπτωση που κάποιος δεν κατορθώσει να αξιοποιήσει τα δώρα του Δία.

* η χρήση του τελικού απαρεμφάτου «**κτείνειν**» αποδίδει με τον πλέον γλαφυρό και άμεσο τρόπο την επιβολή της θανατικής ποινής.

* η χρήση του εμπρόθετου προσδιορισμού «**ἐπί πάντας**» & της προστακτικής έγκλισης «**πάντες μετεχόντων**» δείχνει την υποχρέωση της απόκτησης της πολιτικής αρετής από όλους προετοιμάζοντας τον αναγνώστη για την επιβολή της ποινής σε όποιον δεν τα καταφέρει.

* η επανάληψη του αντωνυμικού επιθέτου «**πᾶς**» (πάντας // πάντες) σε αντίθεση με το επίθετο «**ὀλίγοι**,» αλλά και η επανάληψη των ρηματικών τύπων «**μετέχοιεν, μετεχόντων, μετέχειν**» δείχνει την ανάγκη της καθολικής συμμετοχής στην πολιτική αρετή και το ενδεχόμενο επιβολής της θανατικής ποινής σε όποιον δεν μετέχει σε αυτήν.

Ο Πρωταγόρας τελειώνει τον μύθο με τον Δία να επιβάλλει αυστηρά την ανάγκη της καθολικότητας της πολιτικής αρετής και μάλιστα με την ποινή του θανάτου δηλώνοντας έτσι την πολύ μεγάλη σημασία που δίνει στις αξίες της «αιδούς» και της «δίκης» για τη συγκρότηση και τη διατήρηση της πολιτείας.

Η σημασία και η αυστηρότητα του νόμου του Δία τονίζεται από την επιβολή θανατικής ποινής («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως») σε όποιον δεν συμμορφώνεται στις εντολές του. Η παρομοίωση όποιου δεν συμμετέχει στην πολιτική αρετή με αρρώστια της πόλης υποδηλώνει ότι αποτελεί κίνδυνο γι' αυτή και πρέπει να θανατωθεί για να διαφυλαχθεί η τάξη και η ισορροπία του συνόλου.

Ο Δίας ζητάει το απόλυτο και το απαιτεί με αμείλικτη σκληρότητα. Επιπλέον, η επιβολή της ποινής του θανάτου από τον Δία, και συνεπώς η αδυναμία του να εξασφαλίσει

την καθολικότητά τους, δείχνει ότι οι αξίες της αιδούς και της δίκης δεν είναι έμφυτες, γιατί δεν αποτελούσαν γνώρισμα της αρχικής ανθρώπινης φύσης και ότι ο σκληρός νόμος που τις επιβάλλει είναι «έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης». Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες διαμορφώνουν κοινωνικοπολιτική συνείδηση και αναδεικνύονται υπεύθυνοι για τη χρηστή διοίκηση, αφού αυτή εξαρτάται από το δικαίωμά τους να έχουν βαρύνουσα άποψη για τη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων.

Β3.

1. ΛΑΘΟΣ

2. ΛΑΘΟΣ

3. ΣΩΣΤΟ

4. ΣΩΣΤΟ

5. ΛΑΘΟΣ

Β4α.

1. ε

2. γ

3. στ

4. ζ

5. η

6. α

Β4β.

Δυστυχώς, στη σημερινή καταναλωτική εποχή που ζούμε, το χρήμα έχει **διαφθείρει** την πλειονότητα των ανθρώπων.

Ο Όμηρος είναι ο **δημιουργός** των ομηρικών επών, τα οποία αποτελούσαν τη βασική παιδεία των αρχαίων Ελλήνων.

Β.5. Τόσο στο απόσπασμα από τον πλατωνικό διάλογο «Γοργίας», όσο και στο αντίστοιχο από το έργο «Πρωταγόρας», διαγράφονται καθαρά οι απόψεις των δύο σοφιστών για την αδικία.

Στην περίπτωση του Καλλικλή, ο σοφιστής ισχυρίζεται ότι αδικία είναι ο περιορισμός των δυνατών από τους αδύναμους. Ειδικότερα υποστηρίζει ότι οι πολλοί και αδύναμοι ορίζουν ως αδικία την απαίτηση των λίγων και δυνατών να έχουν περισσότερα. Για το λόγο αυτό οι ασθενέστεροι με αποκλειστικό γνώμονα το συμφέρον τους θεσπίζουν και επιβάλλουν τους νόμους με σκοπό να περιορίσουν την πλεονεξία των ισχυρών και δυνατών («τους λένε ότι ..... αδικίας»). Αντιθέτως, για τον Καλλικλή η ίδια η φύση είναι αυτή που ορίζει ως δίκαιο ότι ο ικανός και δυνατός έχει το δικαίωμα να αποκτήσει περισσότερα. Συνεπώς, ασπάζεται το φυσικό δίκαιο.

Ο Πρωταγόρας, από την πλευρά του, κάνει λόγο για μια πρώτη εκδήλωση κοινωνικότητας, τάσης συνύπαρξης προς ένα σκοπό, χωρίς όμως οργάνωση και αποκατάσταση λειτουργικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη αυτών των πρώτων κοινωνικών συσσωματώσεων, όπως φαίνεται από την επανάληψη του ρήματος «ἀθροίζω». Επιπλέον, η κατασκευαστική ικανότητα του ανθρώπου («κτίζοντες πόλεις») προβάλλεται πάλι και ως τρόπος σωτηρίας, αλλά και ως αποτέλεσμα στην υλική εμφάνιση των πόλεων, η οποία προηγείται χρονικά κατά τον Πρωταγόρα σε σχέση με τους θεσμούς της και τον άυλο πολιτισμό της, που ακολουθεί. Συνεπώς, η τάση κοινωνικής συνύπαρξης δεν εκδηλώνεται από εσωτερική αναγκαιότητα του ανθρώπου, αλλά από την εξωτερική ανάγκη που επιβάλλει η φυσική υπεροχή των άγριων θηρίων.

Συμπερασματικά, προβάλλονται διαφορετικές απόψεις ως προς τον τρόπο οργάνωσης. Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει τη σημασία που έχει η δικαιοσύνη ως απαραίτητο συστατικό για την οργάνωση και τη λειτουργία των κοινωνιών, αλλά και την συνύπαρξη των μελών μιας κοινωνίας. Από την άλλη, ο Καλλικλής είναι υποστηρικτής του φυσικού δικαίου, αφού για τον σοφιστή η φύση ορίζει το δικαίωμα του ισχυρότερου να υπερτερεί και να πλεονεκτεί έναντι του αδύναμου.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ.1. Ο Άνυτος εξαιτίας της κακής αγωγής του γιού του και της δικής του αχαριστίας ακόμα και μετά το θάνατό του έχει κακή φήμη. Από την άλλη, ο Σωκράτης επειδή εξύψωνε τον εαυτό του στο δικαστήριο προκάλεσε το φθόνο κι έκανε τους δικαστές να τον καταδικάσουν σε θάνατο. Μου φαίνεται όμως ότι έχει τύχει μοίρας αγαπητής από τους θεούς.

Γ.2. Ο Ξενοφών θεωρεί ότι η γενναία στάση του Σωκράτη αξίζει την αγάπη των θεών. Επιδεικνύοντας τεράστια ψυχική δύναμη απέφυγε το πιο δύσκολο κομμάτι της ζωής (το γήρας) και πέτυχε τον πιο γρήγορο και ακίνδυνο θάνατο με το κώνειο. Η γενναιότητά του φαίνεται στο ότι προτίμησε να πεθάνει, όντας συνεπής στις ενάρετες θέσεις που ακολούθησε σε όλη του τη ζωή. Δε δείλιασε μπροστά στο τέλος, αλλά το υποδέχθηκε με ανδρεία διάθεση, ξεπληρώνοντας ως μεταφυσικός φιλόσοφος το χρέος του προς αυτόν. Έτσι, μένει διαρκώς στη μνήμη του Ξενοφώντα για τη σοφία και την γενναιότητά του και αξίζει τον έπαινο και το θαυμασμό του ως απόλυτο παράδειγμα αρετής, το οποίο οφείλει να επιδιώκει κάθε σπουδαίος άνθρωπος.

Γ.3.α. **ἡμῖν** μέν οὖν **θεοφιλεστέρων μοιρῶν** τετυχηκέναι · **τῶν** μέν γάρ **βίων τά χαλεπώτερα**.

β. γνῶθι

ζῆ (ζῆθι)

τεθνηκώς ἴσθι /τεθνεώς ἴσθι

Γ.4.α. διά το μεγαλύνειν → εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας στο ἐποίησε.

τοῦ ζῆν → έναρθρο απαρέμφατο ως γενική συγκριτική (β' όρος σύγκρισης) στο κρεῖττον εἶναι.

τοῦ ἀνδρός → γενική κτητική (ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός) στο σοφίαν, γενναιότηταν.

ἀξιομακαριστότατον → κατηγορούμενο αντικειμένου τόν ἄνδρα (από το νομίζω)

β. Υποθετικός λόγος που δηλώνει το πραγματικό

Υπόθεση: εἰ + οριστική → εἰ συνεγένετο

Απόδοση: νομίζω (οριστική ενεστώτα)

Μετατροπή στο προσδοκώμενο:

Υπόθεση: ἐάν συγγένηται (υποτακτική αορίστου β΄)

Απόδοση: νομιῶ (οριστική μέλλοντα).